۱. حسن اعمی بنده قرایی
دکتر اقتصاد، دانشگاه پیام نور، مرکز تهران، تهران، ایران.

۲. سید محمد سیدی
کارشناس ارشد اقتصاد، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳. حامد مختاری ترشیزی
کارشناس ارشد اقتصاد، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

۴. نرگس صالح‌نیا
دکتر اقتصاد، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
(نویسنده مسئول)
<n.Salehnia@um.ac.ir>

واژه‌های کلیدی:

بیکاری، تورم، نرخ طلاق، نرخ مشارکت زنان

تاریخ دریافت: *۱۴۰۱/۰۸/۲۷*

تاریخ پذیرش: *۱۴۰۲/۰۲/۲۰*

مقدمه: *کاهش نرخ ازدواج و افزایش طلاق از تغییرات چند دهه اخیر در چارچوب خانواده‌ها است. طلاق یکی از آسیبهای جدی تغییر نهاد خانواده است که معضلات متعددی را به همراه دارد. وضعیت اقتصادی یکی از عوامل تأثیرگذار بر روند طلاق است؛ زیرا نابسامانیهای اقتصادی سبب نزاع و درگیری بین زوجین می‌شود. وضعیت اجتماعی، فرهنگی و... دیگر عوامل مؤثر هستند. وضعیت نامطلوب متغیرهای کلان اقتصاد و افزایش قابل‌توجه آمار طلاق در ایران نشان‌دهنده وجود رابطه مستقیم بین متغیرهای کلان اقتصادی و طلاق است. بنابراین رابطه مستقیم بین بعد اقتصادی و طلاق، بررسی اثر شاخصهای کلان اقتصادی بر طلاق را مهم و ضروری می‌کند.*

روش: از روش حداقل مربعات دومرحله‌ای برای بررسی تأثیر متغیرهای اقتصادی بر روند طلاق در ایران (۱۴۰۰-۱۳۷۰) استفاده شده است. آزمون اریب هم‌زمانی و آزمون قطری بودن فرم سیستمی، معادلات تصریح‌شده را تأیید و معادلات بیش‌ازحد مشخص هستند.

یافته‌ها: بین بیکاری، تورم، مشارکت زنان و طلاق رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. همچنین بین دو متغیر نرخ مشارکت زنان و میانگین سن زنان در ازدواج اول رابطه مثبت ولی بین اختلاف سنی شریک زندگی در ازدواج اول با میانگین سن زنان رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد.

بحث: اقتصاد عامل تأثیرگذار بر تصمیم زوجین به طلاق است. لذا برای کاهش نرخ طلاق باید وضعیت نامطلوب متغیرهای اقتصادی بهبود یابد. نرخ مشارکت زنان بیشترین عامل تأثیرگذار بر افزایش طلاق است؛ باید توجه داشت بخش از آن به دلیل زمینه قبلی است، یعنی زوجین تصمیم به طلاق داشته‌اند، ولی عدم استقلال زنان مانعی برای جدایی بوده که با اشتغال زن، نهایتاً طلاق به سرانجام رسیده است.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

Social Welfare Quarterly, Vol 23, Summer 2023, No 89

The Impact of Unemployment, Inflation, and Participation Rate of Women in Labor Market on Divorce Process in Iran

1- **Hasan Aama Bandeh Gharaei ,**
Ph. D. in Economic, Department of Economics, Payame Nour University, Tehran, Iran.

2- **Seyed Mohammad Seyedi**
M. A. in Economic, Department of Economics, Faculty of Economic and Political sciences, Shahid Beheshti University of Tehran, Iran.

3- **Hamed Mokhtari Torshizi**
M. A. in Economic, Department of Economics, Faculty of Economic and Administrative sciences, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

4- **Narges Salehnia ,**
Ph. D. in Economic, Department of Economics, Faculty of Economic and Political sciences, Shahid Beheshti University of Tehran, Iran. (Corresponding Author)
<n.Salehnia@um.ac.ir>

Keywords:
Divorce rate, Female employment of labor market, Unemployment, and Inflation, 2SLS Method.

Received: 2022/11/18
Accepted: 2023/05/10

Introduction: The growth of the divorce rate is considered as one of the severe harms of the change in the family institution, which brings with it the expansion of numerous social problems. The status of the economic factor is an influencing factor in divorce because economic disturbances cause quarrels and conflicts between the spouses, other effective factors are social and culture status, etc. There is a parallel relationship between the trends of macroeconomic developments in Iran and the trend of divorce. On the one hand, the unfavorable situation of Iran's macroeconomic variables and on the other hand, the significant increase in the number of divorces in Iran for the past few decades, make it important and necessary to examine the impact of macroeconomic indicators on divorce.

Method: The two-stage least squares method has been used to investigate the effect of economic variables on the divorce process in Iran (1370-1400; 1991-2021). The estimation of the equations has been done in a systematic way. This issue has been analyzed with the help of simultaneity bias and diagonality test. From identification problem over specified equations are confirmed.

Findings: The results show that the effect of unemployment and inflation on divorce is likely to be significant, their coefficients are equal to 0.70 and 0.14. There is a direct relationship between women's participation in the market and the divorce rate; its coefficient is 0.74. Also, there is a simultaneous relationship between the average age of women at first marriage, this variable, and the divorce rate.

Discussion: The economy is an influential factor in couples' decision to get divorced. Therefore, to reduce its rate, the unfavorable situation of economic variables should be improved. The role of women's participation rate in the labor market is significant, but it should be noted that part of it can be due to the previous context. That is, couples have decided to divorce, due to bad economic conditions, social disturbances, personal factors, etc., but women's lack of independence has been an obstacle to divorce, with the woman's employment, ultimately, divorce takes place.

Citation: Aama Bandeh Gharaei H, Seyedi S M, mokhtaritorshizi H, Salehnia N. (2023). The Impact of Unemployment, Inflation, and Participation Rate of Women in Labor Market on Divorce Process in Iran. refahj. 23(89), 9-44.
URL: http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-4150-fa.html

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

Extended Abstract

Introduction

The changes in the family institution go back to the mid-1900s; the decrease in the marriage rate and the increase in divorce are among the common changes in recent years. The growth of the divorce rate should be considered one of the severe harms of the changes in the family institution, which has spread globally and brought about many social problems. The economic situation is a practical dimension of divorce because the dire economic situation causes quarrels and conflicts between families, which increases the decision to divorce between couples. A parallel is observed between the trend of macro variables in Iran's economy and the trend of divorce.

On the one hand, the trend of divorce rate in Iran's society, like other countries, has been upward in recent years. On the other hand, macroeconomic variables in Iran do not have a favorable situation. Also, the participation of women in the labor market has expanded in the last few decades; during the same period, the marriage dissolution rate has increased, so the hypothesis of women's employment is an influential factor in the expansion of the divorce rate seems to be true (Kalmijn & Poortman, 2006; Ruggles, 1977; Schoen et al., 2002). However, the opposite hypothesis states that improving women's socio-economic status does not necessarily increase the risk of marital dissolution but stabilizes marriage (Sayer & Bianchi, 2000; Sigle-Rushton, 2010; Stevenson & Wolfers, 2007). Therefore, examining inflation, unemployment, and the participation rate of women in the labor market on divorce is vital.

The initial studies of divorce in economics go back to Becker's studies, and the theory of rational choice developed by Gary Becker reflects the change of perspective towards divorce. Proponents explain the rational choice of divorce in terms of increasing the cost of marriage for at least one of the couples. According to this view, the decision to divorce is the result of an exchange (Becker, 1977). Regarding the effect of women's employment, various studies have shown that working women get divorced more than those who are not working (South, 2001). Working women can bear the economic costs of divorce because they receive salaries and are less economically dependent on their husbands. Becker et al. believe that

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

economic shocks cause the spread of divorce in society. The studies in this field confirm the results of their work (Weiss& Willis, 1997; Charles & Stevens, 2004; Hess, 2004). Inflation and unemployment, two macroeconomic variables, can be considered as an indicator of the economic situation or other unexpected developments (shocks). Inflation and unemployment reduce the income and wealth of people. This issue expands economic problems and is the main factor in creating economic hardship, a situation that increases stress in society, which has a negative effect on the quality of relationships between spouses, and ultimately the divorce rate increases (Fischer & Liefbroer, 2006).

Method

Is divorce affected by economic factors such as the unemployment rate and inflation? The present study also examines the issue that the greater participation of women in the labor market in society means a higher tendency to divorce. The research is modeled using the structural equation model (SEM) and estimated by the 2SLS method. A structural equation model is constructed to simultaneously estimate an equation for marriage dissolution and an equation for the average age of women at first marriage, because there is a simultaneous effect between these two variables. The system of equations is specified as follows (2 and 3).

$$CDR_t=\alpha_0+\alpha_1 FE_t+\alpha_2 UN_t+\alpha_3 CPI_t+U_{1t} \quad (2)$$

$$MAFMW_t=\beta_0+\beta_1 FE_t+\beta_2 PAD_t+U_{2t} \quad (3)$$

The current research seeks to explain the divorce process in Iran and the impact of economic and social variables on the phenomenon. So, it is optional to consider complete demographic and socio-economic model. Therefore, the explanatory variables in the divorce rate equation and the average age of women for the first marriage have been considered. Their nature, i.e., endogenous and exogenous, has been determined. The raw divorce rate variables (CDR), the average age of women at first marriage (MAFMW), and the share of women's employment in the labor market (FE) are considered exogenous variables, the data of which were collected from the Iranian Statistics Center. Other variables, like inflation based on the consumer price index (CPI), unemployment rate (U), its statistics from the Central Bank of Iran, and the age difference of the couple at the first marriage

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

(PAD), whose information is collected from the Iranian Statistics Center, are exogenous and predetermined variables. The studied period includes 1370-1400 (1991-2021). Also, the logarithm of the variables has been used in estimating the model.

Findings

After determining the instrumental variables, the coefficients were estimated using the 2SLS method, and the results are reported in Tables (2 and 3). The result of 2SLS estimation for the divorce rate in the table above (2) shows that women's employment has a significant positive effect in explaining the dynamics of divorce. In other words, higher levels of women's activity as a labor force increases the probability of divorce. The effect of the unemployment rate and inflation is also significant; the coefficients equals 0.705 and 0.143, respectively (Table 2). Therefore, it can be concluded that the dire economic situation causes an increase in divorce in society. Also, the obtained results support the hypothesis that economic shocks or disturbances cause the spread of divorce in society. The relationship between other variables with divorce can be seen, here.

Table 1: Results equation 2 (Crude divorce rate)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob
FE	0.744	0.106	7.010	0.000
U	0.705	0.247	2.840	0.008
CPI	0.143	0.042	3.340	0.002
C	0.805-	0.686	-1.170	0.252

Source: Author's calculations

Table 2: Results equation 2 (Crude divorce rate)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob
FE	0.253	0.037	6.680	0.000
U	-0.252	0.058	-4.330	0.000
C	3.240	0.070	48.460	0.000

Source: Author's calculations

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

Discussion

The 2SLS estimation results for the crude divorce rate shown (Tables 2 and 3) show that women's participation in the labor market significantly affects divorce dynamics. These results support the view that financial security is a decisive determining factor in the spread of divorce. However, it should be noted that a part of it can be explained through the existence of divorce between spouses; that is, before the employment of women, there was a divorce issue between spouses, which manifests itself when the woman is employed in the labor market, or if the woman is employed when it occurs. The problem between couples is that women's financial dependence is not an obstacle to divorce. Unemployment and inflation also have a significant effect on the divorce process. This shows that the economic situation at the level of society affects the increase in the dissolution of the marriage between couples. Therefore, one of the essential and influential dimensions in increasing the divorce rate in Iran is the chaotic economic situation in the last few decades.

Ethical considerations

Authors' contributions

All authors contributed in designing, running, and writing all parts of the research.

Funding

No direct financial support was received from any institution or organization for the preparation of this article.

Conflicts of interest

This article does not overlap with other published works of the authors.

Following the ethics of research

In this article, all rights related to research ethics have been respected.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

مقدمه

از اواسط سده ۱۹۰۰ یک تغییر تدریجی و پیوسته در نهاد خانواده صورت گرفته است. به‌طوری‌که بیشتر کشورها یک روند نزولی در ازدواج را تجربه کرده‌اند. کاهش نرخ ازدواج با افزایش نرخ طلاق همراه بوده و در درک ازدواج تغییراتی مشاهده شده است؛ بخصوص در میان زنان با تحصیلات بالا که دیدگاه انتقادی شدید به توزیع سنتی وظایف و نقشهای زنان در خانه داشته‌اند. پاسلی و پترن[1] (۲۰۱٦) تغییر در اقتصاد مبتنی بر کشاورزی به اقتصاد صنعتی و پساصنعتی را مبدأ تحولات در نهاد خانواده می‌دانند. ازدواج و طلاق را باید دو متغیر یا شاخص مناسب برای تحولات در حوزه خانواده دانست. با نگاه به تغییرات این دو متغیر در سطح جهان و در بین کشورها، داده‌های طلاق و ازدواج در ۲۷ کشور روند صعودی نرخ طلاق و روند کاهشی نرخ ازدواج در ۲۲ کشور برای بازه ۳۰ ساله را نشان می‌دهد (لستر[2]، ۱۹۹٦). می‌توان بیان کرد که تحولات در نهاد خانواده در بین اکثر کشورها شکل گرفته است. افزایش چشمگیر نرخ طلاق در جوامع غربی در دهه‌های گذشته زمینه مناسبی را برای نظریه‌هایی در مورد رفتار فردی و زوجی فراهم کرده است (واگنر[3] و همکاران، ۲۰۱۵). نتیجه تغییرات در چارچوب خانواده سبب شده است تا به هنگام نارضایتی در رابطه عدم تقید به ازدواج گزینه قابل‌قبول برای زوجین باشد (ترنتن و یونگ–دی‌مارکو[4]، ۲۰۰۱).

طلاق اثرات متفاوتی بر افراد خانواده و جامعه در زمانهای مختلف دارد. مثلاً بر سلامت فیزیک و ذهن، درآمد، روند توسعه، پیشرفت کاری افراد، در زمان تحصیل کودکان بر روند تحصیلی آنها و غیره؛ بنابراین طلاق تمام زندگی زن، شوهر و خانواده را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و اثرات آن در طول زمان با آنها است (چرلین[5]، ۲۰۱۰). افزایش خشونتهای رفتاری

1. Pasley and Petren
2. Lester
3. Wagner
4. Thornton and Young-DeMarco
5. Cherlin

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

هم‌زمان با فرآیند طلاق و بعد از آن نتیجه گسترش روند طلاق است (ترنتن و یونگ-دی‌مارکو، ۲۰۰٤). لذا کاهش میزان ازدواج و فروپاشی تدریجی خانواده‌ها از یک عامل شناخته‌شده در بی‌ثباتی رابطه‌ها، به مشکل اساسی تبدیل شده و زمینه‌ساز مشکلات متعددی در جوامع معاصر شده است (میلادنوف[1]، ۲۰۱۵)؛ بنابراین امروزه طلاق به علت مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و غیره که به همراه دارد به‌عنوان یکی از معضلات پیچیده و مهمی به‌حساب می‌آید که کشورها در حال حاضر با آن مواجه هستند.

تحولات در حوزه خانواده در ایران نیز مشهود است. در ایران همانند اکثر کشورها ازدواج روند نزولی و طلاق روند صعودی دارد. در چند دهه اخیر، نرخ ازدواج روند نزولی دارد و متوسط سن ازدواج افزایشی است. متوسط سن ازدواج بین سالهای ۱۳٤۵ و ۱۳۹۰ برای زنان از ۱۸.۵ سال به ۲۳.۵ و برای مردان از ۲۵ سال به ۲٦.۸ افزایش یافته است (ترابی و مسگرزاده، ۲۰۱۷).

طلاق به‌عنوان یک پدیده بغرنج شناخته شده است. در ۵۰ سال گذشته روند فزاینده را تجربه کرده و در دو دهه اخیر با روند بسیار سریع‌تری افزایش یافته است (علی‌ماندگاری و بنی‌هاشمی، ۲۰۲۰). این مسئله سبب تغییرات در ساختار جمعیتی خانواده و جامعه شده است و در حال حاضر موردبحث دولت‌مردان، سیاست‌گذاران، دانشگاهیان و غیره است. لذا عدم ازدواج و طلاق به یک انتخاب معقول برای افراد و زوجها در جامعه تبدیل شده است.

یکی دیگر از تحولات نهاد خانواده تغییر نقش زنان در خانواده است. در اقتصاد سنتی زنان عمدتاً در کارهای خانه فعالیت داشتند؛ اما مشارکت زنان در بازار کار حداقل برای نیم‌قرن اخیر در اکثر کشورها و به‌طور خاص برای آنانی که اقتصادهای صنعتی دارند یا به سمت صنعتی شدند حرکت کردند افزایش یافته است و در همین دوره آنان با رشد نرخ

1. Miladinov

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

انحلال ازدواج روبرو شدند؛ بنابراین فرضیه اشتغال زنان عامل مؤثر در گسترش نرخ طلاق مطرح شده است (کالمین و پورتمن[1]، ۲۰۰۶؛ راگلز[2]، ۱۹۹۷؛ شوئن[3] و همکاران، ۲۰۰۲).

از سوی دیگر این فرضیه نیز وجود دارد که بهبود وضعیت اجتماعی-اقتصادی زنان لزوماً خطر انحلال زناشویی را افزایش نمی‌دهد، زیرا نقشهای اجتماعی زن و مرد در حال تغییر است و درآمد زن می‌تواند تأثیر تثبیت‌کننده‌ای بر بودجه خانواده داشته باشد و به‌طور بالقوه ازدواج را پایدار کند (سیر و بیانچی[4]، ۲۰۰۰؛ سیگل-راشتون[5]، ۲۰۱۰؛ استیونسون و ولفرز[6]، ۲۰۰۷)؛ بنابراین بررسی تأثیرات استقلال اجتماعی و اقتصادی زنان بر طلاق با توجه به افزایش مشارکت زنان در بازار کار مهم و ضروری است.

ابعاد مختلفی در شکل‌گیری طلاق نقش دارند که باید تأثیر آنها بر گسترش طلاق مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گیرد. از سوی دیگر در چند دهه اخیر شاخصهای اقتصاد ایران ناپایدار بوده‌اند، اقتصاد ایران برای سالهای متمادی با معضل تورم مواجه بوده و تورم همواره یک روند صعودی داشته است. حتی در بعضی از سالها تورم نزدیک به ۵۰ درصدی مشاهده شده است. این موضوع سبب بدبینی افراد نسبت به آینده می‌شود (البته برخی از سالها تورم کاهشی بوده اما در مجموع یک روند رو به رشد دارد و اکثر سالها تورمی دورقمی است)، نرخ تورم در سال ۱۳۷۹ برابر با ۲۰/۱ درصد، برای سال ۱۳۹۹ نرخ تورم بیش از ۳۰ درصد اعلام شده است (داده‌های سری زمانی اقتصادی بانک مرکزی ایران). بیکاری وضعیتی مشابه تورم دارد. اگرچه نرخ رشد بیکاری و نوسانات آن نسبت به تورم کمتر است؛ اما باید توجه داشت که نرخ بیکاری بیش از ۷ درصد یک بحران اقتصادی به حساب می‌آید. آمار نرخ بیکاری از سال ۱۳۷۰ به بعد بالاتر از نرخ ۷ درصد است و برای بیشتر سالها نرخ بیکاری محاسبه‌شده برای ایران از متوسط آن در منطقه منا که بالاترین نرخ بیکاری را بین مناطق

1. Kalmijn and Poortman
2. Ruggles
3. Schoen
4. Sayer and Bianchi
5. Sigle-Rushton
6. Stevenson and Wolfers

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

مختلف دارد، بیشتر است. متوسط نرخ بیکاری برای منطقه منا در سال ۲۰۱۹ برابر با ۹/٦ درصد محاسبه شده است (رایفی[1] و همکاران، ۲۰۲۳)[2]؛ بنابراین می‌توان یک همسویی بین نابسامانی اقتصادی و نرخ طلاق در ایران مشاهده کرد. درنتیجه با توجه به تغییر و تحولاتی که در ساختار خانواده شکل گرفته و شرایط اقتصادی که جمهوری اسلامی در چند دهه اخیر تجربه کرده است، مسئله پژوهش حاضر تجزیه‌وتحلیل تأثیر متغیرهای اقتصادی بر ساختار خانواده با تأکید بر مشارکت زنان در بازار کار است. برای این منظور طلاق، به عنوان یکی از تحولات صورت‌گرفته در نهاد خانواده در نظر گرفته شده است.

به علت رویه سریع طلاق که در چند دهه اخیر در جمهوری اسلامی ایران مشاهده شده است و معضلاتی که برای افراد و جامعه به همراه دارد، به‌طور مثال کاهش سطح درآمد، کاهش رفاه، افزایش فرزند طلاق در جامعه و غیره، بررسی رابطه بین شاخصهای اقتصادی و روند طلاق در ایران ضروری و حائز اهمیت است. مطالعه حاضر با توجه به پدیده پیری جمعیت که بیشتر کشورهای جهان با آن روبرو هستند یا در آینده با این معضل مواجه خواهند شد مهم بشمار می‌آید؛ زیرا خانواده مهم‌ترین و امن‌ترین نهاد برای فرزندآوری و رشد و تولید نیرو جوان و سالم جامعه است.

عدم اطمینان به پایداری خانواده که شرایط بد اقتصادی جامعه می‌تواند یک عامل آن باشد زوجین را به عدم فرزندآوری یا حداقل فرزند سوق می‌دهد تا به هنگام تصمیم به طلاق، فرزند مانعی برای آن نباشد. لذا بررسی تأثیرپذیری طلاق از متغیرهای کلان اقتصادی و همچنین تجزیه‌وتحلیل وضعیت روند آن در ایران از اهداف پژوهش حاضر است.

بخش دوم به مبانی نظری و پیشینه تحقیق اختصاص دارد. در این بخش ادبیات نظری مربوط به اقتصاد خانواده مرور و کارهای تجربی پیشین بررسی می‌شود. در بخش سوم

1. Raifu

۲. آمار تورم و بیکاری ایران به صورت نموداری در بخش روش و داده‌ها قابل‌مشاهده است.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

روش برآورد مدل ارائه می‌شود. برآورد الگو و تحلیل یافته‌های پژوهش در بخش چهار آورده می‌شود. درنهایت، به نتیجه‌گیری پرداخته می‌شود.

مبانی نظری

این بخش مختص به ارائه نظریه‌های مربوط به طلاق است تا بتوان با استفاده از آنها تئوریهای مربوط به این زمینه مرور شود و عوامل مؤثر و نحوه تأثیرگذاری آنها بر طلاق مشخص شود. با توجه به بررسی عاملهای اقتصادی مؤثر بر طلاق بیشتر مبانی مربوط به اقتصاد طلاق و خانواده مورد تأکید است که در زیر تعدادی از آنها آورده شده است.

انتخاب عقلانی

پژوهشهای اولیه طلاق در علم اقتصاد به مطالعات بکر بازمی‌گردد و تئوری انتخاب عقلانی[1] توسط گری بکر[2] توسعه یافته و انعکاسی از تغییر دیدگاه به رویکرد طلاق است. طرفداران انتخاب عقلانی طلاق را ازنظر افزایش هزینه ازدواج حداقل برای یکی از زوجها توضیح می‌دهند. هنگامی‌که ازدواج پاداش کمتری ازآنچه از جدایی انتظار می‌رود به ارمغان آورد، یعنی وقتی ازدواج ارزش سودمندی خود را از دست داد، جدا شدن به نفع همسران است. بر اساس این دیدگاه تصمیم به طلاق نتیجه یک مبادله است (بکر و همکاران، ۱۹۷۷). مدل تخصصی بکر بیان می‌کند که سود حاصل از ازدواج بیشترین زمانی است که یکی از همسران در بازار با حقوق و دیگر در کار غیر بازاری تخصص داشته و فعالیت کنند (کارهای خانه و مراقبت).

با توجه به تداوم نقشهای جنسیتی تاریخی و شکاف دستمزد جنسیتی، تورکیلد و ماریکا[3] بیان می‌کنند که وقتی شوهر در کار بازار تخصص دارد و همسر در کارهای خانه و تولیدمثل

1. rational choice theory
2. Gary Becker
3. Torklid and Marika

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

(بیشتر کارهای پاره‌وقت) انتظار می‌رود خطر طلاق کمتر شود (میلادنوف، ۲۰۱۵). بر این اساس، اثرات ترویج طلاق از منابع بیشتر درآمد همسر به‌عنوان «اثر استقلال[1]» یاد می‌شود. منابع درآمد زنان به منابع کلی خانواده اضافه می‌شود به آن «اثر درآمدی[2]» گفته می‌شود که باید سبب افزایش پایداری شود، اما تصور می‌شود که «اثر جانشینی» بیش از دو اثر قبلی است (روس[3] و همکاران، ۱۹۷۵). مدل تخصصی بکر در جوامع معاصر غربی ناکارآمد و موردانتقاد قرار گرفته است.

پس از آن یک مدل جایگزینی پیشنهاد شد، مبنی بر این‌که وقتی هر دو زوج در وضعیت اقتصادی خانواده مشارکت داشته باشند مطلوبیت افزایش می‌یابد (اوپنهایمر[4]، ۱۹۹۷). با توجه به تأثیر اشتغال زنان، مطالعات مختلف نشان داده است که زنان شاغل بیشتر از کسانی که شاغل نیستند طلاق می‌گیرند (سو[5]، ۲۰۰۱). زنان شاغل قادر به تحمل هزینه‌های اقتصادی طلاق هستند زیرا حقوق دریافت می‌کنند و ازنظر اقتصادی کمتر به شوهر خود وابسته هستند.

رویکرد استرس روان‌شناختی

ابعاد مختلفی ازجمله عوامل اقتصادی و اجتماعی در وقوع پدیده طلاق تأثیر دارند. این اثرگذاری با توجه به شرایط جامعه متفاوت است. اما آنچه واضح است وضعیت بد اقتصاد احتمال طلاق را افزایش می‌دهد زیرا بکر و همکاران (۱۹۷۷) بر این باورند که حوادث غیرمنتظره یا شوکهای اقتصادی سبب گسترش طلاق در جامعه می‌شود. مطالعات انجام‌شده در این زمینه تأییدی بر نتایج کار آنها است (وایز و ویلیز[6]، ۱۹۹۷؛ چالز و استیون[7]، ۲۰۰۴؛ هس[8]، ۲۰۰۴). آنان شوکهای درآمدی را نماینده‌ای از حوادث غیرمنتظره در نظر گرفتند و تأثیر آن بر روند طلاق را موردبررسی قرار دادند. همچنین

1. independent effect
2. income effect
3. Ross
4. Oppenheimer
5. South
6. Weissand Willis
7. Charles and Stevens
8. Hess

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

رویکرد استرس روان‌شناختی[1] اشاره به ارتباطی قوی بین طلاق و بیکاری دارد، هرچند رویکردهای مختلفی در خصوص تبیین رابطه نرخ بیکاری و طلاق وجود دار. یکی از اینها، رویکرد استرس روان‌شناختی است که بر وجود رابطه مثبت بین مشقت اقتصادی و استرس تأکید می‌کند (تومین و کیان[2]، ۲۰۱۷).

مشقت اقتصادی

تورم عامل دیگر گسترش نرخ طلاق است؛ زیرا تورم هزینه‌های زندگی و تأمین مخارج خانوارها را به‌شدت تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. بدین معنی که با افزایش تورم، ارزش درآمدها و قدرت خرید خانوارها کاهش می‌یابد و این مسئله در بلندمدت روابط زوجین در خانواده را تحت‌تأثیر قرار داد و از کانال مشقت اقتصادی، مشکلاتی را به وجود می‌آورد؛ لذا ممکن است روابط زوجین را مختل کرده و بر طلاق به‌طور مستقیم مؤثر باشد (مجدزاده و زینل‌زاده، ۲۰۱۸). بنابراین تورم و بیکاری، این دو متغیر کلان اقتصادی را می‌توان نشان‌دهنده وضعیت اقتصادی یا همان شاخص تحولات غیره منتظره (شوک) در نظر گرفت؛ زیرا تغییرات چشمگیری را در طول زمان، به‌ویژه برای اقتصاد ایران، نشان می‌دهد.

تورم و بیکاری کاهش درآمد و ثروت افراد را به همراه دارد. این مسئله مشکلات اقتصادی را گسترش می‌دهد و یک عامل اصلی در ایجاد مشقت اقتصادی هستند وضعیتی که افزایش استرس در سطح جامعه را به همراه دارد که این موضوع بر کیفیت روابط بین همسران تأثیر منفی دارد. درنهایت نرخ طلاق افزایش می‌یابد (عیسی زاده و همکاران، ۲۰۱۱؛ فیشر و لیف‌برر[3]، ۲۰۰۶). لذا تورم و بیکاری بلندمدت نارضایتی بین زوجین را افزایش و درنتیجه احتمال انحلال نکاح بین آنها نیز بیشتر می‌شود.

1. psychological stress perspective
2. Tumin and Qian
3. Fischer and Liefbroer

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

اهمیت سن در ازدواج، به‌خصوص در اولین ازدواج، به‌عنوان پیش‌بینی کننده طلاق برای چندین دهه در ادبیات نظری ایالات‌متحده مطرح شده است. یافته اصلی این است که ازدواج زود با افزایش خطر طلاق همراه است. به‌طور مداوم مشخص می‌شود که سن ازدواج تأثیر مهمی در تمایل به جدایی یا طلاق دارد. درحالی‌که سنین پایین ازدواج با خطر بالاتر انحلال در ازدواج همراه است. ادبیات نظری بحثهای تئوری مختلفی را ارائه می‌دهد که احتمال تأثیر سن در ازدواج را نشان دهد. آنها معتقدند که کسانی که جوان ازدواج کرده‌اند بیشتر مستعد طلاق خواهند بود، زیرا احتمال اینکه با شریک جدید بالقوه خود روبرو شوند بیشتر خواهد بود (میلادنوف، ۲۰۱۵).

در بخش بالا نظریه‌های حوزه اقتصاد خانواده ارائه شد، با این هدف که تأثیرپذیری وضعیت اقتصادی بر شکست خانواده مشخص و متغیرهای کلان اقتصادی مؤثر بر طلاق استخراج شوند. به‌طور مثال از رویکرد روان‌شناختی و مشقت اقتصادی، تأثیر بیکاری و تورم بر طلاق نتیجه گرفته شده است. علاوه بر این سعی شده است که به ادبیات نظری پرداخته شود که در کنار متغیرهای اقتصادی سایر عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر طلاق را نیز پوشش دهد. به‌عنوان نمونه، تأثیر اشتغال زنان یا اهمیت سن ازدواج بیان شده است. درنتیجه هر یک از مبانی نظری بیان‌شده بر یک یا چند عامل تأثیرگذار بر طلاق می‌پردازد. البته باید یادآور شد که ادبیات نظری موجود در حوزه اقتصاد خانواده گسترده است و در بالا تنها به تعدادی از آنها پرداخته شده است. در بخش بعد کارهای تجربی خارجی و داخلی ارائه می‌شود.

پیشینه تجربی

کالمیجن[1] و همکاران (۲۰۰۴)، در مقاله‌ای با عنوان تعامل بین عوامل فرهنگی و اقتصادی طلاق در هلند، عوامل فرهنگی و اقتصاد مؤثر بر طلاق در کشور هلند را بررسی کردند. نتایج

1. Kalmijn

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

تحقیق آنها نشان‌دهنده یک رابطه مثبت آماری بین درآمد زنان و میزان طلاق است. آنان بیان می‌کنند که جدا از عوامل اقتصادی، طرفداری زنان از هنجارهای آزادی روند چشمگیر طلاق را شدت بخشیده است. به‌بیان‌دیگر تبیین‌کننده‌های اقتصادی در طلاق به‌واسطه ارزشهای فرهنگی حاصل می‌شود.

نونلی و سیلاس[1] (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان، تأثیر نوسانات درآمد خانوار بر طلاق، به بررسی اثر تغییر درآمد خانوار بر روند طلاق در آمریکا می‌پردازند. آنها نشان می‌دهند که افزایش ناگهانی درآمد خانوار، احتمال طلاق را برای مردان افزایش می‌دهد، صرف‌نظر از اینکه شوکهای درآمد خانوار مثبت یا منفی باشد. برای زنان، تنها شوکهای منفی خطر طلاق را افزایش می‌دهد.

آماتو و بیتی[2] (۲۰۱۱)، در مقاله آیا نرخ بیکاری بر میزان طلاق تأثیر دارد؟ با استفاده از داده‌های ایالتی برای سالهای ۲۰۰۵-۱۹۶۰، رابطه بین نرخ بیکاری و روند طلاق در آمریکا را مورد تجزیه‌وتحلیل قرار می‌دهند. نتایج نشان‌دهنده وجود رابطه منفی بین بیکاری و طلاق از سال ۱۹۸۰ به بعد است.

باغستانی و ملکلم[3] (۲۰۱٤) در مطالعه خود، ازدواج، طلاق و فعالیت اقتصادی در ایالات‌متحده: ۲۰۰۸-۱۹٦۰، فعالیت اقتصادی خانوارهای آمریکا با فرآیند ازدواج و طلاق را موردبررسی قرار می‌دهند. نتایج آنها نشان می‌دهد که شرایط اقتصاد کلان زمانی بر طلاق تأثیر مثبت دارد که شاخصهای اقتصادی از سطح نامناسب برخوردار باشند؛ بنابراین طلاق در زمان رکود رفتار موافق سیکلی دارد.

گونزالس و مارسن[4] (۲۰۱۷)، در مقاله‌ای با عنوان، طلاق و چرخه تجاری: یک تجزیه‌وتحلیل بین کشوری، به بررسی و نقش چرخه‌های تجاری بر فرآیند طلاق در ۲۹

1. Nunley and Seals
2. Amato and Beattie
3. Baghestani and Malcolm
4. González and Marcén

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]
[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

کشور اروپایی می‌پردازند. نتایج مقاله آنها نشان می‌دهد که بین بیکاری و طلاق رابطه مثبت وجود دارد، یعنی با افزایش بیکاری طلاق افزایش می‌یابد.

عیسی‌زاده و همکاران (۲۰۱۱)، در یک مطالعه با عنوان تحلیل اقتصادی طلاق؛ بررسی ارتباط بیکاری و طلاق در ایران طی دوره ۱۳۴۵-۱۳۸۵، به بررسی متغیر بیکاری و نقش آن در گسترش طلاق برای کشور ایران پرداخته‌اند. نتایج آنان نشان می‌دهد که یکی از آثار مخرب افزایش بیکاری افزایش نرخ طلاق است. آنها همچنین نتیجه می‌گیرند که بروز بحران و رکود با گسترش بیکاری در کشور همراه است. از داده‌های ثانویه استفاده و به کمک نرم‌افزار Eviews تحلیل سریهای زمانی معادلات مربوطه انجام شده است.

کلانتری و همکاران (۲۰۱۲)، در پژوهش، آثار و پیامدهای طلاق: مرور نظام‌مند تحقیقات انجام‌شده در ایران با تأکید بر ملاحظات جنسیتی، نگاهی به مطالعات انجام شده در حوزه طلاق داشته‌اند. نتایج کار پژوهشی آنان نشان می‌دهد که طلاق نه‌تنها به سرمایه انسانی و اقتصادی جامعه صدمه وارد می‌کند، بلکه می‌تواند مانع نقش‌آفرینی زنان در فرآیند توسعه شود. در این پژوش از روش مرور نظام‌مند نتایج استخراج شده است.

اسحاقی و همکاران (۲۰۱۲)، در تحقیقی با عنوان، سنجش عوامل اجتماعی مؤثر بر درخواست طلاق زنان در شهر تهران، با استفاده از مدل لجستیک به دلایل درخواست طلاق زنان تهران پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان می‌دهد که بین زوجینی که دارای نظم درون خانواده هستند و دارای سرمایه‌هایی که حاصل ازدواج است ،مثل فرزند، هستند و نگرش منفی به طلاق دارند احتمال طلاق نگرفتن در بین این زوجها حدوداً ۵۹ درصد و احتمال طلاق برای آنها ٤١ درصد است. نویسندگان از روش پیمایشی استفاده کردند.

مهربانی (۲۰۱۵)، در یک مطالعه با عنوان، رهیافت نظریه مطلوبیت به تبیین بی‌ثباتی خانواده، به تبیین تصمیم زوجین به طلاق در چهارچوب نظریه مطلوبیت پرداخته است. او چهار فرضیه را بررسی می‌کند که عبارتند از: مردان پردرآمد تمایل کمتری به طلاق دارند،

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

افزایش درآمد زنان تمایل به طلاق را افزایش می‌دهد، اشتغال زنان ازدواج را بی‌ثبات می‌کند و انگیزه طلاق در میان مردان بیش از زنان است. نتایج فرضیه دو را رد و سه فرضیه دیگر را تأیید می‌کند. برای جمع‌آوری داده‌ها از روش نمونه‌گیری به همراه پرسشنامه و تجزیه‌وتحلیل داده‌ها با کمک روش پیمایشی صورت گرفته است.

صادقی (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان، عوامل اقتصادی اجتماعی مؤثر بر طلاق جوانان در ایران، به بررسی تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی بر طلاق بین جوانان پرداختند. وی نشان می‌دهد طلاق در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی بیشتر و احتمال تصمیم به طلاق یا به‌عبارت‌دیگر پیش‌قدم شدن برای اتمام عقد نکاح بین زوجین، در زنان بیشتر از مردان است. تأثیر تحصیلات بر گسترش طلاق منفی و اثر بیکاری یا بی‌ثباتی شغلی بر آن مثبت و چشمگیر است. البته باید دقت داشت درصورتی‌که مرد کار خود را از دست دهد نتیجه بیان‌شده در بالا، یعنی تصمیم به طلاق از سوی زن همچنان برقرار است. همچنین رابطه مثبت بین اشتغال و استقلال مالی زنان و طلاق وجود دارد. درنهایت وجود فرزند در خانواده احتمال طلاق را کاهش می‌دهد. نویسنده از روش تحلیل ثانویه یا تحلیل داده‌های ثانویه بهره برده است.

علی‌مندگاری و رازقی نصرآبادی (۲۰۱۷)، در تحقیقی، بسترهای اقتصادی مؤثر در تصمیم‌گیری زوجین به طلاق مطالعه موردی شهر تهران، تأثیر اقتصاد بر روند طلاق را مورد تجزیه‌وتحلیل قرار دادند. نتایج تحقیق آنان این واقعیت را تأیید می‌کند که بیکاری و اشتغال ناپایدار، کسب درآمد از مسیرهای نادرست، وابستگی مالی به خانواده‌ها زوجین را به سمت طلاق سوق می‌دهد. مشکلات اقتصادی جامعه فشار مضاعف بر منابع درآمدی خانواده را به همراه دارد و مدیریت بد منابع مالی مزید بر علت است که این عوامل باعث افزایش استرس و نزاع بین مردم می‌شود؛ بنابراین وضعیت بد اقتصادی عامل پنهان در روند طلاق است که با تأثیر تأخیری در تصمیم زوجین به طلاق تأثیرگذار است. در این مطالعه با استفاده از روش

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

نمونه‌گیری هدفمند به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته‌اند و سپس آنها را به روش کدگذاری استراوس و کوربین طبقه‌بندی و درنهایت به استدلال و نتیجه‌گیری پرداخته‌اند.

قائمی‌اصل و همکاران (۲۰۱۹)، در پژوهشی با عنوان: تأثیر کوتاه‌مدت و بلندمدت متغیرهای اقتصادی بر روند ازدواج و طلاق در ایران با تأکید بر کانالهای کنترلی جنسی و آموزشی، به بررسی تحولات ازدواج و طلاق با در نظر گرفتن مسائل جنسی، نهادی و اقتصادی می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که کانالهای کنترل نسبت جنسی و نرخ باسوادی حائز اهمیت هستند. زیرا این دو متغیر امکان تجزیه‌وتحلیل معنی‌داری بیکاری و تورم را بر روند طلاق فراهم می‌کند؛ بنابراین تصمیم به طلاق تحت‌تأثیر متغیرهای جنسی، آموزشی، بیکاری و تورم است. نویسندگان از روش خودرگرسیون با وقفه توزیعی (ARDL[1]) در مطالعه خود استفاده کرده‌اند.

اسکندری‌نژاد و فتحی‌آشتیانی (۲۰۲۱)، در مطالعه‌ای با عنوان، بررسی عوامل مؤثر بر طلاق در دهه اخیر (مرور سیستماتیک)، به بررسی و مرور عوامل مختلف تأثیرگذار بر طلاق همانند عوامل فردی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، قانونی و موقعیتی در ایجاد طلاق پرداختند. آنان نتیجه می‌گیرند که روابط نادرست بین زوجین و اقتصاد از عوامل آشکارساز بوده و درنهایت، قوانین و عوامل موقعیتی را تداوم‌بخش آن دانسته که در به نتیجه رساندن زوجین به طلاق مؤثر هستند. نتایج در این مطالعه به کمک روش مرور سیستماتیک استخراج شده است.

همان‌طور که از مطالعات ارائه‌شده در بالا مشهود است یک بعد تأثیرگذار بر روند طلاق، در کنار سایر متغیرهای مؤثر، عوامل اقتصادی هستند. در پژوهشهای انجام‌شده در این حوزه در ایران عوامل تأثیرگذار بر طلاق تنها در یک شهر موردبررسی قرار گرفته است و در برخی از مطالعات دیگر که به صورت کلان به بررسی عوامل اقتصادی بر طلاق پرداختند مدل

1. autoregressive distributed lag

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

به صورت خطی تصریح و تخمین زده شده است. ولی در پژوهش حاضر مدل به شکل سیستمی تصریح می‌شود و همچنان سعی شده است تا متغیرهای کلان اقتصاد به همراه نرخ مشارکت زنان در نظر گرفته شود تا بتوان تأثیر نرخ مشارکت زنان بر طلاق را موردبررسی قرار داد که در مطالعات کمی به این موضوع پرداخته شده است.

روش

برای بررسی نقش متغیرهای کلان اقتصادی بر روند طلاق از دو متغیر نرخ بیکاری و تورم با عوامل اجتماعی مؤثر در کنار مشارکت نیروی کار زنان استفاده شده است. همان‌طور که در بخش اول اشاره شد ایران در سالهای اخیر نوسانات اقتصادی و تحولاتی را در ساختار خانواده تجربه کرده است؛ که نرخ طلاق به‌عنوان نماینده تغییرات ساختار خانواده در نظر گرفته شده است. نمودار ۱-۳ وضعیت نرخ طلاق، بیکاری و تورم را نشان می‌دهد.

شکل (۱) نرخ طلاق در ایران

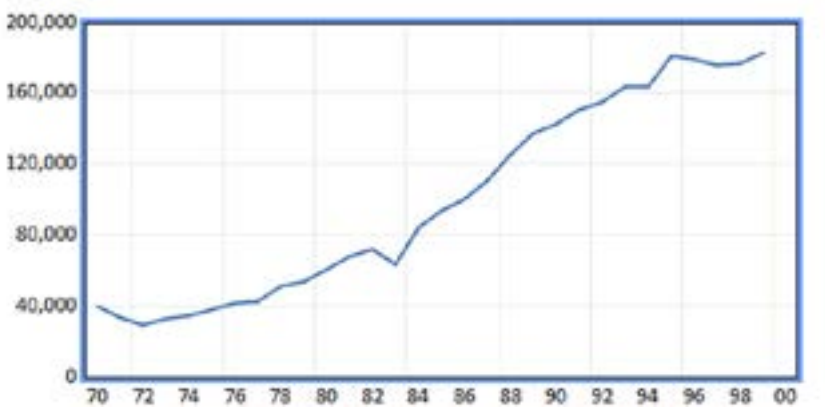

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

شکل (۲) نرخ بیکاری در ایران

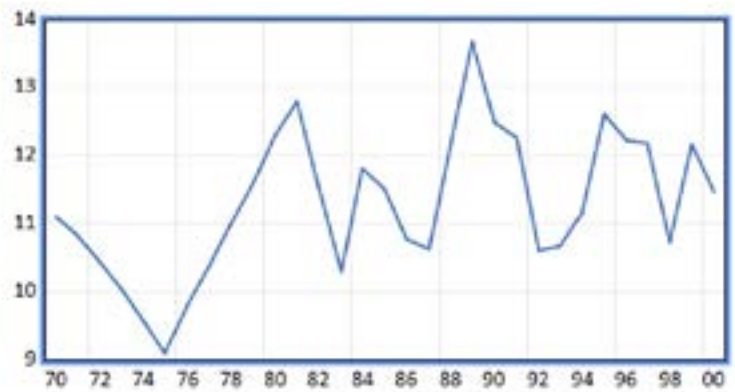

شکل (۳) نرخ تورم در ایران

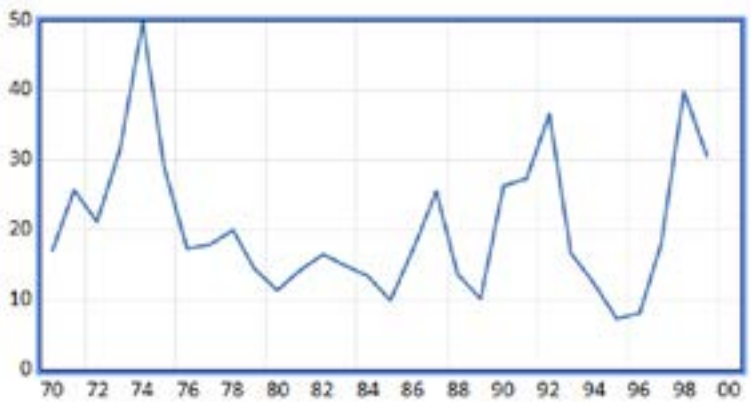

مطابق شکل (۱)، افزایش ٤ برابری در آمار طلاق ایران بین سالهای ۱۳۷۰ الی ۱٤۰۰ مشاهده می‌شود، بیش از ۱٦۰ هزار طلاق برای سال ۱۳۹۹ ثبت شده است درحالی‌که آمار آن برای سال ۱۳۷۰ نزدیک به ٤۰ هزار است. از سوی دیگر متغیرهای کلان اقتصاد نوساناتی

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

زیادی را در همین بازه داشته‌اند. نرخ بیکاری از ۱۱ درصد به بیش از ۱۳ درصد در برخی سالها رسیده است (نمودار ۲).

تحقیق حاضر اثرات اقتصادی بر طلاق را با استفاده از مدل معادلات ساختاری (SEM[1]) مدل‌سازی می‌کند و به روش 2SLS[2] تخمین می‌زند. درنتیجه یک مدل معادلات ساختاری برای تخمین هم‌زمان یک معادله برای انحلال ازدواج و یک معادله برای میانگین سن زنان در اولین ازدواج ساخته شده است؛ زیرا اثر هم‌زمان بین این دو متغیر وجود دارد و باید اثر هم‌زمان بین دو متغیر را شناسایی کرد. انتخاب این روش اجازه می‌دهد تا برخی متغیرهای توضیحی دیگر در مدل لحاظ و بررسی شوند.

تغییرات در بازار کار با روند سن ازدواج و طلاق مرتبط هستند. علاوه بر این محققان عوامل دیگری مانند، تأمین رفاه، قانون خانواده و هنجارهای اجتماعی را هم‌جهت با سن ازدواج و تعداد طلاق می‌دانند (روتز[3]، ۲۰۱۶). این عوامل می‌توانند یک ارتباط کاذب بین سن ازدواج و طلاق شکل دهند، بنابراین تخمینهای اریب از تأثیر سن ازدواج بر طلاق به دست خواهد آمد. برای کاهش اریب روتز رگرسیون تخمین زننده خود را به صورت زیر بازنویسی می‌کند:

$$\log h_i(t) = \log h(t) + \beta X_i + \delta_{iy} + \theta_{is} + \alpha Age_i + \gamma C_{isy} + \varepsilon_{ist} \qquad (۱)$$

که در آن متغیر وابسته خطر طلاق بعد از سال tام ازدواج است و سایر متغیرها به ترتیب آمار طلاق بعد از سال tام ازدواج، بُرداری از متغیرهای کنترلی فردی، سن اولین ازدواج زنان، اثر تأثیر سن ازدواج، بُرداری از شاخصهای حالت و بُرداری از متغیرهای مؤثر بر ساختار خانواده مانند، دسترسی به سقط‌جنین، داروهای ضد بارداری، نرخ ازدواج سفید و غیره را شامل می‌شود.

1. Structural Equation Model
2. Two-Stage Least Squares
3. Rotz

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

با استفاده از چندین تکنیک اقتصادسنجی و روشهای تجربی مختلف روتز نشان می‌دهد که بین سن ازدواج و طلاق رابطه چشمگیر وجود دارد و تحت شرایط خاص می‌توان بیان کرد که بین آنها رابطه علی از سمت متغیر سن ازدواج به طلاق وجود دارد. اوپنهایمر ۱۹۹۷ بر رابطه بین طلاق و مشارکت زنان در نیروی کار یا دستمزدها تمرکز کرده‌اند. عواملی مانند مشارکت زنان در نیروی کار (نیمن و همکاران[1]، ۲۰۰۸) و تحولات درزمینه باروری (گلدن و کاتز[2]، ۲۰۰۲) مطمئناً باعث تغییراتی در خانواده شده است. این عوامل و سایر عوامل محرک تا حد زیادی با تغییر سن ازدواج بر میزان طلاق تأثیر گذاشته‌اند. روتز (۲۰۱۶) در پژوهش خود نتیجه می‌گیرد که اگرچه بسیاری از تغییرات اقتصادی و اجتماعی مختلف را می‌توان از دلایل مهم تأثیرگذار بر طلاق دانست؛ اما به گفته وی، افزایش سن در ازدواج می‌تواند کاهش نرخ سریع طلاق در ایالات‌متحده از ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۴ را توضیح دهد.

$$CDR_t=\alpha_0+\alpha_1 FE_t+\alpha_2 UN_t+\alpha_3 CPI_t+U_{1t} \quad (۲)$$

$$MAFMW_t=\beta_0+\beta_1 FE_t+\beta_2 PAD_t+U_{2t} \quad (۳)$$

ازآنجایی‌که پژوهش حاضر به دنبال توضیح روند طلاق در ایران و تأثیر متغیرهای اقتصادی و اجتماعی بر آن است پس لازم نیست تا یک مدل جمعیتی کامل به همراه یک مدل اجتماعی–اقتصادی در نظر گرفته شود. بنابراین متغیرهای توضیحی در معادله نرخ طلاق و میانگین سن زنان برای اولین ازدواج در نظر گرفته شده است و ماهیت آنها یعنی درون‌زا و برون‌زا بودن آنها مشخص شده است. متغیرهای نرخ خام طلاق (CDR_T)، میانگین سن زنان در اولین ازدواج ($MAFMW_T$) به‌عنوان متغیرهای درون‌زا در نظر گرفته شده است. سهم اشتغال زنان از بازار کار (FE_T)، تورم بر مبنای شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI_T)،

1. Neeman
2. Goldin and Katz

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

نرخ بیکاری (UN_T) و اختلاف سن زوجین در اولین ازدواج (PAD_T) متغیرهای برون‌زا و از پیش تعیین شده هستند. داده‌ها از مرکز آمار و بانک مرکزی ایران گردآوری شده است، بازه موردمطال ۱۴۰۰-۱۳۷۰ را شامل می‌شود. همچنین لگاریتم متغیرها در برآورد مدل استفاده شده است.

یافته‌ها

در قسمت قبل نمودارهای روند نرخ طلاق، نرخ بیکاری و تورم نمایش داده شده است و هم‌سوی آمار طلاق با وضعیت متغیرهای کلان اقتصاد کاملاً مشهود است. اکنون خلاصه آماری از کل متغیرهای مورداستفاده در مدل ارائه می‌شود (جدول ۱).

جدول (۱): خلاصه آماری از متغیرهای مورداستفاده در مدل

نام متغیر	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	تعداد مشاهدات
نرخ خام طلاق	۳/۶۷۲	۳/۳۰۰	٤/٤۰۰	۳/۲	۲۹
میانگین سن زنان در اولین ازدواج	۲۲/۵۱	۲۲/٤۰۰	۲۳/٤۰۰	۲۰/۹۰۰	۳۱
سهم اشتغال زنان از بازار کار	۰/۹۷۷	۰/۹۲۰	۱/۳۸۰	۰/۷٤	۲۹
تورم	۲۰/٤۵۵	۱۷/۳٤۵	٤۹/٦۵۵	۷/۲٤۵	۳۰
بیکاری	۱۱/۲۸٦	۱۱/۱۷۰	۱۳/٦۸۰	۹/۱۰۰	۳۱
اختلاف سن زوجین در اولین ازدواج	۳/٤۱۹	۳/۳۰۰	٤/٤۰۰	۲/۹۰۰	۳۱
میانگین سن مردان در اولین ازدواج	۲۵/۹۳۲	۲۵/٦۰۰	۲۷/٤۰۰	۲٤/٤۰۰	۳۱

مطابق با جدول ۱: میانگین نرخ خام طلاق ۳/٦۷ و بیشترین آن ٤/٤ است. میانگین تورم بیش از ۲۰ درصد و برای برخی از سالها تا ۵۰ درصد نیز افزایش یافته است. میانگین بیکاری بیش از ۱۱ درصد و حداکثر آن نزدیک به ۱۳/۵ درصد نشان داده می‌شود. باید توجه داشت برای اکثر سالها بیکاری بالای ۱۱ درصد ثبت شده است. میانگین سهم اشتغال زنان در بازار کار نزدیک به ۱ درصد است.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

آزمون پایایی

به دلیل استفاده از داده‌های سری زمانی، ابتدا باید پایایی متغیرها موردبررسی قرار گیرد. آزمون دیکی فولر تعمیم یافته[1] (ADF) یکی از پرکاربردترین آزمونها در این زمینه است. نتایج در جدول (۲) قابل‌مشاهده است. بر اساس مقدار احتمال آماره ADF، تنها متغیر تورم در سطح پایا درحالی‌که سایر متغیرها هم انباشته از درجه‌یک است.

جدول (۲): نتایج آزمون دیکی فولر تعمیم یافته

نام متغیر	مقدار احتمال (p)	تفاضل مرتبه اول متغیر	مقدار احتمال (p)	نتیجه
نرخ خام طلاق	۰/۸۵۰۵	نرخ خام طلاق	۰/۰۰۰۳	I(1)
میانگین سن زنان در اولین ازدواج	۰/۳۷۰۰	میانگین سن زنان در اولین ازدواج	۰/۰۰۰۱	I(1)
سهم اشتغال زنان از بازار کار	۰/۷۱۴۹	سهم اشتغال زنان از بازار کار	۰/۰۰۰۱	I(1)
تورم	۰/۰۱۹۹	–	–	I(0)
بیکاری	۰/۱۰۹۷	بیکاری	۰/۰۰۰۱	I(1)
اختلاف سن زوجین در اولین ازدواج	۰/۸۸۱۶	اختلاف سن زوجین در اولین ازدواج	۰/۰۰۰۲	I(1)
میانگین سن مردان در اولین ازدواج	۰/۷۹۳۰	میانگین سن مردان در اولین ازدواج	۰/۰۰۰۰	I(1)

آزمون هم انباشتگی

به دلیل اینکه اکثر متغیرهای مورداستفاده در سطح، پایا نیستند. لذا برای پرهیز از رگرسیون کاذب باید وجود رابطه بلندمدت بین متغیرها موردبررسی قرار گیرد. در پژوهش حاضر از آزمون هم انباشتگی انگل-گرنجر[2]، استفاده و نتایج آن در جدول ۳ قابل‌مشاهده است. با

1. Augmented Dicky Fuller
2. Engle-Granger

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

توجه به اینکه اجزاء اخلال در دو مدل برآورد شده در سطح مانا هستند. بحث رگرسیون ساختگی یا کاذب دیگر مطرح نیست.

جدول (۳): نتایج آزمون دیکی فولر تعمیم یافته برای اجزاء اخلال

معادله	مقدار احتمال (p)
۱	۰/۰۱۲۷
۲	۰/۰۰۳۹

آزمون اریب هم‌زمانی

به دلیل درون‌زا بودن برخی از متغیرها مورداستفاده احتمال وجود همبستگی با جمله پسماند وجود دارد، لذا آزمون هم‌زمانی برای بررسی همبستگی متغیرهای درون‌زا و جمله‌های پسماند ضروری است. در صورت تأیید وجود هم‌زمانی باید از روشهای دیگر به‌جای روش حداقل مربعات معمولی (OLS) استفاده کرد، در غیر این صورت استفاده از روش OLS امکان‌پذیر است. آزمون هاسمن یکی از آزمونهای مورداستفاده برای بررسی اریب هم‌زمانی است. این آزمون با انجام دو رگرسیون جداگانه OLS صورت می‌گیرد. در مرحله اول متغیری را که گمان می‌رود متغیر درون‌زا است، بر همه متغیرهای برون‌زا و ابزاری رگرس و پسماند (باقیمانده) آن را محاسبه کنید، سپس در رگرسیون دوم، پسماندهای به‌دست‌آمده از مرحله قبل به‌عنوان متغیر توضیحی به مدل اضافه می‌شود و رگرسیون قبل را دوباره انجام می‌دهد. چنانچه ضریب متغیر توضیحی جدید (همان پسماند به‌دست‌آمده از اولین OLS) ازلحاظ آماری معنی‌دار باشد به معنی اریب هم‌زمانی است (گلخندان، ۲۰۲۰). آزمون هاسمن برای پژوهش حاضر موردبررسی و نتایج آن در جدول شماره ٤ مشهود است. نتایج وجود هم‌زمانی بین متغیرهای یادشده را تأیید می‌کند، بنابراین امکان استفاده از روش OLS وجود ندارد.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

جدول (٤): نتایج حاصل از آزمون هاسمن (اریب هم‌زمانی)

متغیر	ضریب	انحراف معیار	t	مقدار احتمال (p)
جمله پسماند معادله ۱	۱/۰۰۰۰	۰/۰۵۰۷	۱۹/۶۹۷۸	۰/۰۰۰۰
جمله پسماند معادله ۲	۱/۰۰۰۰	۳/۹۸-E۱٤	۲/۵۲ +E۱۳	۰/۰۰۰۰

آزمون قطری بودن

آزمون قطری بودن[1] ماتریس واریانس-کوواریانس با هدف بررسی احتمالی همبستگی بین جمله‌های پسماند معادلات موجود در سیستم انجام می‌شود. این احتمال وجود دارد که جمله‌ها پسماند در ظاهر با هم نامرتبط باشند و معادله‌ها دچار اریب هم‌زمانی نباشند (رضایی و همکاران، ۲۰۱۵). بر اساس نتایج حاصل از آزمون قطری بودن، میان جملات پسماند موجود در معادلات همبستگی وجود دارد. یکی دیگر از فروض کلاسیک نقض‌شده و آزمون قطری بودن همانند آزمون اریب هم‌زمانی، روش حداقل مربعات معمولی را روش مناسب برای تخمین معادلات نمی‌داند؛ بنابراین برای برآورد پارامترها می‌توان از معادلات سیستمی استفاده کرد.

مسئله تشخیص

برای انجام آزمون تشخیص باید دو شرط ۱) درجه (شرط لازم) ۲) ترتیب (شرط کافی) موردبررسی قرار گیرند. برای بررسی شرط درجه یکی از ساده‌ترین روشها محاسبه g-1 و K-k است که در آنها g و k به ترتیب نشان‌دهنده تعداد متغیرهای درون‌زا و تعداد متغیرهای از پیش معین موجود در معادله تحت بررسی است و K نماینگر تعداد متغیرهای از پیش معین موجود در الگو است. به این صورت که اگر K-k<g-1 باشد، معادله کمتر از حد مشخص، اما اگر K-k=g-1 باشد معادله دقیقاً مشخص و اگر K-k>g-1 باشد معادله

1. Diagonality Test

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

بیش‌ازحد مشخص است. برقراری شرط ترتیب نیز بر این اساس است که در یک الگوی دارای G معادله و G متغیر درون‌زا اگر و فقط اگر بتوان حداقل یک دترمینال غیر صفر از وجه (G-1)(G-1) مربوط به ضرایب متغیرهای درون‌زا و از پیش معین خارج از معادله تحت بررسی–اما لحاظ شده در سایر معادلات– را به دست آورد، معادله موردنظر مشخص خواهد بود. با توضیحات داده‌شده دو معادله موجود در سیستم بیش‌ازحد مشخص هستند.

بعد از انجام آزمونهای پایایی، اریب هم‌زمانی قطری بودن و هم‌چنین مسئله تشخیص[1]، اکنون می‌توان معادلات ۲ و ۳ که از مقالات میلادینوف و رویتز استخراج شده است را به صورت سیستمی برآورد کرد. با توجه به اینکه معادلات بیش‌ازحد مشخص هستند از روش حداقل مربعات دومرحله‌ای (2SLS) که روشی اقتصادی‌تر (باصرفه‌تری) را برای معادلات بیش‌ازحد مشخص ارائه می‌کند استفاده و به کمک متغیر ابزاری (IV[2]) ضرایب تخمین زده شوند. معادلات نشان‌دهنده از یک معادله برای طلاق و یک معادله برای میانگین سن زنان در اولین ازدواج است.

متغیرهای وابسته، درون‌زا و برون‌زا در بخش قبل مشخص شدند. حال برای تخمین ضرایب به روش 2SLS باید متغیرهای ابزاری[3] مشخص شوند. برای معادله ۲ (معادله نرخ خام طلاق)؛ لگاریتم وقفه اول سهم زنان از بازار کار ((log(fe(-1)، لگاریتم تورم (log(cpi، لگاریتم اختلاف سن زوجین در ازدواج اول (log(PAD، لگاریتم وقفه اول میانگین سن مردان در ازدواج اول ((log(MAFMM4(-1، لگاریتم وقفه اول بیکاری ((log(u(-1)و لگاریتم وقفه اول نرخ خام طلاق ((log(CDR(-1 متغیرهای ابزاری را تشکیل می‌دهند. لگاریتم وقفه اول اختلاف سن زوجین در ازدواج اول ((log(PAD(-1، لگاریتم وقفه اول سهم زنان در بازار

1. identification problem
2. instrumental variable
۳. متغیرهای ابزاری، متغیرهای برون‌زا و از پیش تعیین شده هستند.
4. Mean Age at First Marriage for Men

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]
[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

کار (log(fe(-1))، لگاریتم تورم (log(cpi)، لگاریتم بیکاری (log(u) و لگاریتم وقفه اول نرخ خام طلاق (log(CDR(-1)) متغیرهای ابزاری معادله ۳ هستند[1]. با توجه به معرفی متغیرهای ابزاری برای دو معادله مدنظر پژوهش (۲ و ۳)، معادلات به کمک نرم‌افزار ایویوز[2] برآورد شده است. نتایج هر یک در زیر گزارش شده است (جداول ۵ و ٦).

جدول (۵) نتایج برآورد معادله ۲ (نرخ خام طلاق)

نام متغیر	ضریب برآورد شده	انحراف معیار	آماره t	مقدار احتمال (p)
درصد مشارکت زنان در بازار کار	۰/۷٤٤	۰/۱۰٦	۷/۰۱۰	۰/۰۰۰
بیکاری	۰/۷۰۵	۰/۲٤۷	۲/۸٤۰	۰/۰۰۸
تورم	۰/۱٤۳	۰/۰٤۲	۳/۳٤۰	۰/۰۰۲
عرض از مبدأ[3]	-۰/۸۰۵	۰/٦۸٦	-۱/۱۷۰	۰/۲۵۲

جدول (٦) نتایج برآورد معادله ۳ (میانگین سن زنان در اولین ازدواج)

نام متغیر	ضریب برآورد شده	انحراف معیار	آماره t	مقدار احتمال (p)
درصد مشارکت زنان در بازار کار	۰/۲۵۳	۰/۰۳۷	٦/٦۸۰	۰/۰۰۰
اختلاف بین سن زوجین در ازدواج اول	-۰/۲۵۲	۰/۰۵۸	-٤/۳۳۰	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۳/۲٤۰	۰/۰۷۰	٤۸/٤٦۰	۰/۰۰۰

۱. متغیرهای ابزاری از مقاله میلادینوف (Miladinov) استخراج شده است.

2. Eviews

۳. با c نمایش داده می‌شود

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

نتیجه برآورد 2SLS برای میزان طلاق در جداول بالا نشان می‌دهد که اشتغال زنان تأثیر مثبت و قابل‌توجهی در توضیح طلاق دارد. به‌عبارت‌دیگر فعالیت بیشتر زنان به‌عنوان نیروی کار، احتمال طلاق را افزایش می‌دهد. این نتایج حمایت از دیدگاه استقلال مالی است که تأثیر قابل‌توجه در گسترش روند طلاق دارد. باید توجه داشت یک رابطه متقابل بین نرخ طلاق و درصد مشارکت زنان در بازار کار وجود دارد. به‌طوری‌که تغییر در نرخ طلاق منجر به تغییر در درصد زنان شاغل می‌شود که این مسئله به‌نوبه خود باعث تغییر مکرر در نرخ طلاق می‌شود. همچنین این متغیر رابطه مثبت با میانگین سن زنان در اولین ازدواج دارد (جدول ٦) تأثیر نرخ بیکاری و تورم چشمگیر است، ضرایب به ترتیب برابر با ۰/۷۰۵ و ۰/۱٤۳ به دست آمده است (جدول۵)؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت بد اقتصادی سبب افزایش طلاق در سطح جامعه می‌شود. همچنین نتایج به دست آمده مبتنی بر این فرضیه است که شوکهای اقتصادی یا همان نابسامانیهای اقتصادی سبب گسترش طلاق در جامعه می‌شود. نکته‌ای دیگر که باید در نظر گرفته شود ضریب برآورد شده نرخ بیکاری به‌طور قابل‌توجهی بزرگ‌تر از ضریب تورم است؛ که این موضوع می‌تواند به دلیل این باشد که درگیری بین زوجین بعد از بیکاری افزایش می‌یابد. با توجه به رویکرد مدل‌سازی که مقاله حاضر در مورد طلاق داشته است ارتباط بین تفاوتهای جنسیتی، تفاوت سنی شریک زندگی در ازدواج اول با طلاق در ارتباط است. رابطه معکوس بین اختلاف سن زوجین در اولین ازدواج و میانگین سن زنان در اولین ازدواج وجود دارد. نکته مهم که باید موردتوجه قرار گیرد تأثیر وضعیت اقتصادی موجود بر روند طلاق است که چشم‌پوشی از این عامل تا حدی امکان‌پذیر نیست، به‌عبارت‌دیگر نمی‌توان تأثیر شرایط اقتصادی بر طلاق در ایران را نادیده گرفت. هرچند سایر عوامل اجتماعی و زندگی در این موضوع تأثیرگذار هستند.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

بحث

رویداد طلاق یکی از نابسامانیهای اجتماعی است که شواهد نشان‌دهنده گسترش آن در اکثر کشورهای جهان و ایران است. یک رابطه هم‌جهت بین وضعیت بد متغیرهای کلان اقتصادی و افزایش طلاق مشاهده می‌شود؛ لذا اقتصاد یک بعد تأثیرگذار در افزایش طلاق است. در سالهای اخیر نقش زنان و سهم آنان در بازار کار نسبت به قبل افزایش یافته است و هم‌زمان با آن طلاق روند صعودی پیدا کرده است. این مسئله سبب ایجاد مبحث استقلال مالی زنان عامل گسترش طلاق در مباحث نظری و تجربی شده است. لذا با توجه به وضعیت بد متغیرهای کلان اقتصادی ایران ازجمله تورم و بیکاری، بررسی نقش آن در گسترش طلاق نیز در کنار تأثیر سهم افزایش زنان در بازار کار حائز اهمیت است. برای این منظور پژوهش حاضر توسط مدل معادله هم‌زمان سیستم معادلات را تصریح کرده است. به کمک برآوردگر حداقل مربعات دومرحله‌ای (2SLS) و متغیر ابزاری (IV) تخمینها صورت گرفت است.

نتایج تخمین 2SLS (جداول ۵ و ٦) نشان می‌دهد که مشارکت زنان در بازار نیروی کار تأثیر مثبت و معناداری در گسترش نرخ طلاق در ایران دارد. طبق نتایج پژوهش افزایش نسبت مشارکت زنان در نیروی کار می‌تواند حداقل ۵۰ درصد از افزایش نرخ طلاق برای دوره ۱۳۷۰–۱۴۰۰ را توضیح دهد. این نتایج با دیدگاه امنیت مالی یک عامل تعیین‌کننده قوی در گسترش طلاق است یکسان است. نتایج تحقیق حاضر با نتایج کار ویگنولی و همکاران[1] (۲۰۱۸) مشابه است. آنان معتقد هستند: اشتغال زنان تأثیر مثبتی بر انحلال زناشویی در ایتالیا و لهستان دارد. البته سایر نتیجه پژوهشهای دیگر این نتیجه را تأیید می‌کنند (تلیتر[2]، ۲۰۲۰؛ ایشیدا[3]، ۲۰۰۳). باید توجه داشت که یک بخش از تأثیر مثبت نرخ مشارکت زنان بر افزایش طلاق می‌تواند به دلیل وجود زمینه طلاق بین زوجین توضیح داده شود. یعنی

1. Vignoli
2. Telatar
3. Ishida

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

موضوع طلاق بین زوجین مطرح بوده که با اشتغال زن در بازار کار این مسئله نمود پیدا می‌کند یا اگر زن شاغل باشد هنگام بروز مشکل بین زوجین دیگر وابستگی مالی زنان مانع برای طلاق نیست. استیونسون (۲۰۰۷) نشان می‌دهد: زنان که در بازار کار هستند در زمان طلاق فرصتهای بیشتری دارند یا کمتر ضرر می‌کنند نسبت به زنانی که زمان خود را صرفاً صرف کارهای خانه کردند و هنجارهای موجود در جامعه می‌تواند علت افزایش نرخ طلاق را توضیح می‌دهد.

بیکاری و تورم اثر قابل‌توجه در روند طلاق دارند؛ بنابراین وضعیت نابسامان اقتصادی موجود در سطح جامعه یک علت افزایش انحلال نکاح بین زوجین است. به‌عبارت‌دیگر اقتصاد یک بعد تأثیرگذار در تغییرات طلاق است؛ بنابراین برای کاهش نرخ طلاق که نابسامانیهای اجتماعی، فرهنگی، تحولات در ساختار خانواده، جامعه و غیره را به همراه دارد. به‌طور مثال گسترش فرهنگ طلاق خود باعث خواهد شد تا شکست خانواده و تک والدین گسترش یابد، کاهش فرزند و تک‌فرزندی در خانواده به‌عنوان گزینه معقول برای خانواده‌ها به‌حساب آید، زیرا در نگاه اول نابسامانیهای اقتصادی سبب خواهد شد تا خانواده‌ها در داشتن فرزند بیشتر تردید کنند و از سوی دیگر تغییرات زیاد در متغیرهای اقتصادی ثبات خانواده‌ها را برای زوجین دچار تردید خواهد کرد؛ بنابراین این موضوع سبب می‌شود حتی با وجود تشکیل خانواده زوجین در فرزندآوری شک داشته باشند یا آن را به زمان دیگر موکل کند؛ که این امر یعنی عدم داشتن بچه که خود مانع برای طلاق است دیگر وجود ندارد. افزایش طلاق بر پدیده پیری جمعیت نیز دامن خواهد زد؛ زیرا یکی از بسترهای داشتن جمعیت جوان در چهارچوب خانواده شکل می‌گیرد که با گسترش طلاق همان‌طور که در بالا بیان شد فرزندآوری حداقل می‌شود. لذا برای کاهش طلاق یکی از شرایط آن داشتن ثبات اقتصادی در جامعه است؛ بنابراین دولت‌مردان باید سعی کنند ثبات اقتصادی ایجاد کنند.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

به‌طور خلاصه درست است که یک رابطه مثبت بین نرخ مشارکت زنان و رشد طلاق وجود دارد ولی نباید آن را یک عامل اصلی دانست و تلاش کرد تا از مشارکت زنان در بازار کار جلوگیری به عمل آید؛ زیرا مشارکت زنان می‌تواند به ثبات اقتصادی خانواده کمک کرد و از شکست آن جلوگیری کند. باید توجه داشت تصمیم به طلاق در بین زوجین وجود داشته است و تنها با کاهش استقلال مالی زنان این موضوع به سرانجام رسیده است. وضعیت بد اقتصاد عامل مؤثر در گسترش نرخ طلاق است. بنابراین دولت برای سیاست‌گذاری در کاهش شکست خانواده و به‌طورکلی جلوگیری از تغییرات منفی ساختار خانواده مثل گسترش تک والدین، حداقل فرزند و غیره در کنار ایجاد ثبات اقتصادی، باید دیگر هنجارهای موجود در جامعه که بر خانواده تأثیرگذار هستند را شناسایی و به دنبال رفع و کاهش آن باشند.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه این مقاله مشارکت داشته‌اند.

منابع مالی

برای تهیه این مقاله حمایت مالی مستقیم از هیچ نهاد یا سازمانی دریافت نشده است.

تعارض منافع

این مقاله با سایر آثار منتشرشده از نویسندگان همپوشانی ندارد.

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

در این مقاله همه حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

- Alimondegari, M., RazeghiNasrabad, H. B. B. (2017). Economic Factors Affecting Couples' Decision for Divorce: The Case of Tehran City. ***Women's Studies***, 7(17), 117-145, (in Persian).

- Alimondegari, M., Banihashemi, F. S. (2020). The trend of changes in the unmarried population due to divorce in the general population and housing censuses of Iran: 1986-2016. ***Iranian Journal of Official Statistics Studies***, 30(2), 503-518, (in Persian).

- Amato, P. R., & Beattie, B. (2011). Does the unemployment rate affect the divorce rate? An analysis of state data 1960–2005. ***Social Science Research***, 40(3), 705-715.

- Baghestani, H., & Malcolm, M. (2014). Marriage, divorce and economic activity in the US: 1960–2008. ***Applied Economics Letters***, 21(8), 528-532.

- Becker, G. S., Landes, E. M., & Michael, R. T. (1977). An economic analysis of marital instability. ***Journal of political Economy, 85***(6), 1141-1187.

- Charles, K. K., & Stephens, Jr, M. (2004). Job displacement, disability, and divorce. Journal of Labor Economics, 22(2), 489-522.

- Cherlin, A. J. (2010). Demographic trends in the United States: A review of research in the 2000s. ***Journal of Marriage and Family***, 72(3), 403-419.

- Eshaghi, M., Mohebbi, S. F., Parvin, S., & Mohammadi, F. (2012). Evaluating Social Factors Affecting Women's Divorce Request in Tehran. ***Woman in Development & Politics***, 10(3), 97-124, (in Persian).

- Fischer, T., & Liefbroer, A. C. (2006). For richer, for poorer: The impact of macroeconomic conditions on union dissolution rates in the Netherlands 1972–1996. ***European Sociological Review***, 22(5), 519-532.

- Ghaemi Asl, M., Nasr Isfahani, M., Shahparast, E., Tavassoli Abdolabadi, N. (2019). Analysis of Short-term and Long-term Economic Variables on Marriage and Divorce Trends with an Emphasis on Sexual and Educational Control Channels. ***Woman in Development & Politics***, 17(3), 487-511, (in Persian).

- Golkhandan, A. (2020). Estimating the Direct, Indirect and Total Effect of Defense Expenditures on Iran's Economic Growth: A Simultaneous Equation System Approach. ***Defense Economics,*** 5(16), 9-33, (in Persian).

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

- González-Val, R., & Marcén, M. (2017). Divorce and the business cycle: a cross-country analysis. ***Review of Economics of the Household***, 15(3), 879-904.

- Goldin, C., & Katz, L. F. (2002). The power of the pill: Oral contraceptives and women's career and marriage decisions. ***Journal of political Economy***, 110(4), 730-770.

- Kalmijn, M., De Graaf, P. M., & Poortman, A. R. (2004). Interactions between cultural and economic determinants of divorce in the Netherlands. ***Journal of Marriage and Family***, 66(1), 75-89.

- Isazadeh, S., Balali, E., Ghodsi, A. M. (2011). Economic Analysis of Divorce: Exploring the relationship between unemployment and divorce in Iran during 1345 -1385. ***Women's Strategic Studies***. 13(50), 7-28, (in Persian).

- Ishida, J. (2003). The role of social norms in a model of marriage and divorce. Journal of economic behavior & organization, 51(1), 131-142.

- Kalantari, A., Roshanfekr, P., Javaheri, J. (2012). Consequences of Divorce A Systematic Review of Current Literature with an Emphasis on Gender-Related Issues (1997-2011). ***Woman in Development & Politics***, 9(3), 111-131, (in Persian).

- Kalmijn, M., & Poortman, A. R. (2006). His or her divorce? The gendered nature of divorce and its determinants. ***European sociological review***, 22(2), 201-214.

- Lester, D. (1996). Trends in divorce and marriage around the world. ***Journal of Divorce & Remarriage***, 25(1-2), 169-171.

- Hess, G. D. (2004). Marriage and consumption insurance: What's love got to do with it? Journal of Political Economy, 112(2), 290-318.

- Miladinov, G. (2015). Towards an economic approach for studying of divorces in Macedonia. ***Journal of Contemporary Economic and Business Issues***, 2(1), 21-32.

- Majdzadeh, N., Zeinalzadeh, R. (2018). Relationship between Misery Indices and the Divorce Rate in Iran. Social Welfare Quarterly, 18(71), 237-277, (in Persian).

- Mehrbani, V. (2015). Explanation of Family Instability Based on the Utility Theory. ***Iranian Journal of Economic Research***, 20(62), 109-138, (in Persian).

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

- Oppenheimer, V. K. (1997). Women's employment and the gain to marriage: The specialization and trading model. Annual review of sociology, 23(1), 431-453.

- Pasley, K., & Petren, R. E. (2016). Family structure. ***Encyclopedia*** of family studies, 1-4.

- Raifu, I. A., Kumeka, T. T., & Aminu, A. (2023). Financial Development and Unemployment in MENA: Evidence from Heterogeneous Panel Causality and Quantile via Moment Regression. ***Journal of the Knowledge Economy***, 1-39.

- Rezaei, M., Yavari, K., Ezzati, M., Etesami, M. (2015). Analysis of the Effect of the Abundant Natural Resources (Oil & Gas) on Financial Repression and Economic Growth through the Income Distribution Channels. ***Iranian Energy Economics***, 4(14), 89-122, (in Persian).

- Ross, H. L., Ross, H. L., Sawhill, I. V., Sawhill, I. V. D., & MacIntosh, A. R. (1975). ***Time of transition: The growth of families headed by women***. The Urban Institute.

- Rotz, D. (2016). Why have divorce rates fallen? The role of women's age at marriage. ***Journal of Human Resources***, 51(4), 961-1002.

- Ruggles, S. (1997). The rise of divorce and separation in the United States, 1880–1990. ***Demography***, 34(4), 455-466.

- Sadeghi, R. (2016). Socio-Economic Factors Affecting Iranian Youth Divorce. ***Strategic Studies on Youth and Sports***, 15(32), 189-205, (in Persian).

- Sayer, L. C., & Bianchi, S. M. (2000). Women's economic independence and the probability of divorce: A review and reexamination. ***Journal of Family Issues***, 21(7), 906-943.

- Schoen, R., Astone, N. M., Kim, Y. J., Rothert, K., & Standish, N. J. (2002). Women's employment, marital happiness, and divorce. ***Social forces***, 81(2), 643-662.

- Sigle-Rushton, W. (2010). Men's unpaid work and divorce: Reassessing specialization and trade in British families. ***Feminist economics***, 16(2), 1-26.

- Skandary Nezhad, H., Fathey Ashtiany, A. (2021). Investigating factors affecting divorce in the last decade (systematic review). ***Islamic Studies of Family and Women***, 8(14), 53-86, (in Persian).

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]

- South, S. J. (2001). Time-dependent effects of wives' employment on marital dissolution. ***American Sociological Review***, 226-245.

- Stevenson, B. (2007). The impact of divorce laws on marriage-specific capital. ***Journal of Labor Economics***, 25(1), 75-94.

- Stevenson, B., & Wolfers, J. (2007). Marriage and divorce: Changes and their driving forces. ***Journal of Economic perspectives***, 21(2), 27-52.

- Telatar. O. M. (2020). The relationship between women's employment and divorce: An empirical analysis on Turkey. ***Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi***, 6(1), 143-155.

- Thornton, A., & Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. ***Journal of marriage and family***, 63(4), 1009-1037.

- Torabi, F., Mesgarzadeh, S. (2017). Risky society and the mean age at first marriage of women and men in Iran. ***Woman in Development & Politics,*** 14(4), 493-512, (in Persian).

- Tumin, D., & Qian, Z. (2017). Unemployment and the transition from separation to divorce. ***Journal of Family Issues***, 38(10), 1389-1413.

- Vignoli, D., Matysiak, A., Styrc, M., & Tocchioni, V. (2018). The positive impact of women's employment on divorce: Context, selection, or anticipation? ***Demographic research***, 38, 1059-1110.

- Weiss, Y., & Willis, R. J. (1997). Match quality, new information, and marital dissolution. ***Journal of labor Economics***, 15(1, Part 2), S293-S329.

- Wagner, M., Schmid, L., & Weiß, B. (2015). Exploring increasing divorce rates in West Germany: Can we explain the iron law of increasing marriage instability? ***European Sociological Review***, 31(2), 211-229.

- ***Economic Time Series Database***, available at: www.cbi.ir

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-11-29]

[DOI: 10.32598/refahj.23.89.4245.1]